

Rizikové chování žáků se zaměřením na oblast kyberšikany a její prevence

V Ševětíně 28.8.2020

Zpracovala: Mgr. Ivona Hercegová

Obsah:

1. Úvod

2. Kyberšikana

- 2.1. Definice kyberšikany
- 2.2. Formy kyberšikany
- 2.3. Kyberšikana a zákon
- 2.4. Oběť a agresor
- 2.5. Specifické rysy kyberšikany

3. Prevence kyberšikany

- 3.1. Prevence kyberšikany a legislativa školy
- 3.2. Nespecifická primární prevence kyberšikany
- 3.3. Specifická primární prevence kyberšikany

4. Opatření k předcházení kyberšikaně na úrovni školy

5. Řešení kyberšikany

- 5.1. Povinnosti školy
 - 5.1.1. Jednání souvisí s činností školy (prokazatelně)
 - 5.1.2. Jednání nesouvisí s činností školy
- 5.2. Udělení trestů

6. Závěr

7. Přílohy

1. Úvod

V dnešní době je internet médium, které nám usnadňuje získávání velkého množství užitečných informací, zajišťuje rychlou a spolehlivou komunikaci, slouží jako prostředek dorozumívání mezi lidmi. Sociální sítě a všudypřítomná wi-fi zvyšují riziko kyberšikany.

2. Kyberšikana

2.1. Definice kyberšikany

Kyberšikana je specifický druh šikany. Na rozdíl od klasické šikany (tváří v tvář), využívá agresor v kyberšikaně jiné nástroje k ubližování. Kyberšikana se odehrává ve virtuálním světě. Specifika této virtuální reality mění charakter procesu šikanování. V kyberšikaně nedochází k přímému psychickému či fyzickému napadání, šikanování se děje prostřednictvím moderních komunikačních technologií (mobilní telefony, internet, sociální sítě apod.) a z hlediska agresora se jedná o psychický teror. Kyberšikana se dnes týká převážně dětí a mladistvých, kteří s technologiemi umí zacházet, mají tendenci upevňovat své postavení a chtějí upoutat svou pozornost. Jedním z klíčových znaků je anonymita, kterou mohou internet a další komunikační technologie poskytnout.

2.2. Formy kyberšikany

Mezi nejčastější formy kyberšikany patří:

- Publikace záznamu – zveřejnění a záznam vizuálního nebo textového obsahu, nahrávka kamerou či telefonem, který zesměšňuje oběť, narušuje soukromí oběti apod.
- Falšování identity – falešné blogy, profily na sociálních serverech, různé ztrapňování
- Ukradení identity – agresor zjistí nebo prolomí heslo oběti, pronikne do jejího virtuálního profilu a prostřednictvím ukradené identity oběť poškodí
- Ponižování a pomlouvání
- Provokování a napadání uživatelů v online komunikaci – např. v rámci veřejných chatů a diskuzí
- Zveřejňování cizích tajemství s cílem poškodit oběť
- Obtěžování – např. prozvánění

2.3. Kyberšikana a zákon

Kyberšikana může nabývat skutkovou podstatu trestných činů – omezování osobní svobody, krádeže, ublížení na zdraví, poškození cizí věci, vydírání, znásilnění atd. Soud může osobě mladší 15 let uložit opatření jako dohled probačního úředníka, zařazení do terapeutického, psychologického nebo jiného vhodného výchovného programu v rámci SVP, ochrannou výchovu. Mladiství ve věku 15 – 18 let jsou posuzováni soudem pro mládež s ohledem na jejich rozumovou a mravní vyspělost. Osoby starší 18 let jsou plně trestně odpovědné za své skutky. Nelegální činy, které se vážou na internet, jsou popsány v souboru zákonných norem trestního zákona – zákon č. 140/1961 Sb.

2.4. Oběť a agresor

Obětí se může stát každý, nezáleží na věku ani pohlaví. Kyberšikana probíhá nejen mezi vrstevníky, ale odehrává se i napříč generacemi. Oběť rozhodně nemusí v kolektivu vrstevníků patřit mezi outsidersy.

Agresorem může být jedinec, který se vyznačuje problémovým chováním, často souvisejícím se sociálně patologickými jevy, není ale výjimkou, že se agresorem stává i jedinec s vysokým IQ, bezproblémovým chováním a velmi dobrým školním prospěchem.

2.5. Specifické rysy kyberšikany

- Anonymita
- Agresor a oběť (viz výše)
- Nezávislost na místě a čase
- Pobavit se může každý
- Nekontrolovatelnost a rychlé šíření
- Dopady kyberšikany na oběť nelze snadno rozpoznat

3. Prevence kyberšikany

Základním prostředkem jak předcházet a minimalizovat dopady všech faktorů rizikového chování žáků, a to i v případě kyberšikany, je všeobecná primární prevence. Škola dbá na důsledné dodržování a realizaci všech pravidel.

3.1. Prevence kyberšikany a legislativa školy

Škola je povinna zajistit bezpečnost a ochranu zdraví svých žáků a zároveň vytvářet podmínky pro předcházení vzniku rizikového chování. (Školský zákon – Zákon 561/2014 Sb., 2012, § 29)

K prevenci rizikového chování má škola tyto strategické dokumenty:

- Školní řád
- Minimální preventivní program
- Školní program proti šikanování
- Krizové plány

Vedení školy, výchovný poradce a metodik prevence zajišťují poradenské služby ve škole. Jejich cílem je především poradenská podpora žáků, rodičů i ostatních pedagogů. Školní poradenský tým také vyhledává, doporučuje a zajišťuje další vzdělávání pedagogů v oblasti prevence rizikového chování. Zaměření se na rozpoznání kyberšikany, schopnost řešení konfliktů, oblast komunikace se žáky a jejich rodiči, oblast vytváření pozitivního klimatu ve třídě je vstupním předpokladem a účinnou strategií při prevenci a řešení kyberšikany. Proškolení v těchto oblastech se týká zejména vedení školy, školního metodika prevence, výchovného poradce a třídních učitelů. Plánování dalšího vzdělávání pedagogů probíhá každoročně dle aktuální nabídky programů.

3.2. Nespecifická primární prevence kyberšikany

Nespecifická primární prevence spočívá v aktivitách, které podporují zdravý životní styl, v osvojování pozitivního sociálního chování tím, že učíme žáky smysluplně využívat a organizovat volný čas.

- V rámci předmětů prvouka, občanská výchova, výchova ke zdraví (i dalších) se vyučující zaměřují na posílení osobnosti žáka, posílení schopnosti zvládat a umět řešit vlastní problémy
- Třídní učitelé dbají na podporu a udržení zdravého klimatu ve třídě a škole
- Třídní učitelé dbají na vytváření dobrých vztahů mezi žáky
- Všichni pedagogové se snaží vytvářet dobré vztahy mezi žáky a učiteli

3.3. Specifická primární prevence kyberšikany

Specifická prevence v sobě zahrnuje různé přednášky, programy, besedy, projektové dny a další aktivity zaměřené na předcházení a eliminaci výskytu kyberšikany. Cílem této prevence je, aby žáci získané znalosti, dovednosti a postoje dokázali uplatnit ve svém chování i v budoucnosti a nejenom v době realizace programu.

- Na úrovni školy zajišťujeme interaktivní programy cíleně zaměřené na určitou věkovou skupinu a aktuálně dle potřeb a zájmu jednotlivých tříd (zajišťuje školní metodik prevence po konzultaci s třídním učitelem, popř. dalšími pedagogy)

4. Opatření k předcházení kyberšikaně na úrovni školy

- Zákaz používání mobilních telefonů ve škole (při vyučování i o přestávkách), na školních akcích pořádaných mimo školu (školní řád)
- První hodina každého roku je věnována vyložení pravidel práce v počítačové učebně a síti, s cílem snížit riziko útoků. Tato pravidla jsou v místnosti vyvěšena. (vyučující Informatiky a IKT)
- Žáci mají omezená uživatelská práva na to, co mohou na počítačích v učebnách nastavovat. Každý žák má svůj účet, ke kterému zná heslo jen on, a to si může také sám změnit. Přihlašování na cizí účet není povoleno (zajišťují vyučující Informatiky a IKT)
- Žáci jsou seznámeni s pravidly a doporučeními pro bezpečné užívání internetu ve škole - Netiketa a „Listina práv na internetu“ (vyučující Informatiky a IKT)
- Do výuky na prvním i druhém stupni jsou začleněna témata spojená s rizikovým chováním na internetu, problematikou kyberšikany (přiměřeně věku a rozumovým schopnostem žáků). Vhodnou formou učitelé zvyšují povědomí a znalosti žáků v oblasti pozitivního využívání ICT, zvyšují právní vědomí žáků v souvislosti se zneužíváním ICT, upozorňují na možná rizika. (všichni učitelé v rámci svých předmětů)
- Pedagogové jsou v rámci DVPP vzdělávání v oblastech problematiky online bezpečí a užívání internetu kreativními a efektivními způsoby. (všichni učitelé – dle nabídky a zájmu), další vhodné materiály pro výuku i sebevzdělávání viz příloha

- Škola spolupracuje s rodiči žáků - upozorňuje na možná rizika spojená využíváním komunikačních technologií, doporučuje a seznamuje rodiče a zákonné zástupce žáků s nastavenými pravidly (školní řád) informuje o možnostech využití nabídek podpory a získání nových znalostí v oblasti ICT (webové stránky školy – vedení školy, metodik prevence)

5. Řešení kyberšikany

5.1. Povinnosti školy

V krizovém plánu školy a preventivním programu jsou stanoveny kompetence pedagogických pracovníků při řešení šikany a kyberšikany. V rámci šetření je třeba zjistit, zda jednání prokazatelně souvisí s činností školy (týká se žáků nebo zaměstnanců školy a zároveň má výrazně negativní dopad do školního prostředí nebo takové nebezpečí hrozí).

5.1.1. Jednání souvisí s činností školy (prokazatelně)

V případě, že jednání prokazatelně souvisí s činností školy, postupuje škola dle následujících bodů (Kolář, Szotkowski 2016):

- Škola pomůže oběti kyberšikany zajistit důkazy
- Škola postupuje dle krizového plánu
- Pokud kyberšikana naplňuje skutkovou podstatu trestného činu, škola kontaktuje Policii ČR a OSPOD
- Škola spolupracuje se zákonnými zástupci žáků, informuje o postupu a výsledcích šetření
- Škola informuje zasažené žáky o výsledcích šetření ve škole a udělených trestech
- Škola využívá metodickou příručku MŠMT obsahující anonymizované případy a možnosti jejich řešení
- Škola využije prostředky k vymýcení kyberšikany, která nastala (např. depistážní dotazník, sociometrický dotazník, intervenční práce se třídou apod.)
-

5.1.2. Jednání nesouvisí s činností školy

Kyberšikana probíhá mimo školu, nemá dopad do školního prostředí a nehrozí ani nebezpečí narušení tohoto prostředí. Škola nemůže udělovat kázeňské tresty.

Avšak z hlediska povinnosti školy zabývat se kyberšikanou vždy, když se o ní dozví, řeší kyberšikanu v následujících bodech:

- Škola zajistí informace o tom, kterých jedinců a tříd se kyberšikany týká
- Škola postupuje podle krizového plánu
- Škola informuje zákonné zástupce o možnostech dalšího řešení (obrátit se na Policii ČR, OSPOD, specializovanou instituci – Linka bezpečí, PPP ...
- Se souhlasem zákonného zástupce škola informuje zasažené žáky o postupu řešení kyberšikany, zdůvodní, proč nebyly uděleny kázeňské tresty
-

5.2. Udělení trestů

V případě, že je pachatelem kyberšikany žák školy a je odhalen, postupuje škola podle školního řádu, a to s ohledem na klasifikaci závažnosti činů agresora (agresorů) dle školského zákona (§ 31 odst.3 Školského zákona) Ředitel školy musí sám vyhodnotit intenzitu závažnosti porušení povinnosti a okolnosti případu. Škola má ohlašovací povinnost (OSPOD, Policie ČR).

6. Závěr

Každý z nás využívá internet, mobilní telefony, sociální sítě a jiné ICT každý den. Je třeba si uvědomit, že tento „virtuální svět“ nejen pomáhá, urychluje, zlepšuje náš každodenní život, ale že také přináší určitá rizika, která svou nezodpovědností a možná i neznalostí přenášíme do reálného života. Útokům agresorů nelze zabránit. Máme však možnost působit na naše žáky zajištěním dostatečné informovanosti, zvyšováním právního povědomí žáků, učitelů a zákonných zástupců tak, abychom co nejvíce přispěli k omezení projevů kyberšikany.

7. Přílohy

Příloha č.1:

Pravidla a doporučení pro bezpečné užívání internetu (nejen ve škole)

- Respektuj ostatní uživatele
- Nečiň druhým to, co nechceš, aby činili tobě
- Nezapomeň: opatrný internetový serfař je inteligentní serfař
- Neposílej nikomu, koho neznáš, svou fotografii a už vůbec ne intimní, nesděluj mu svůj věk
- Dobře si rozmysli, co posíláš a komu
- Udržuj hesla k emailu i jinam v tajnosti, nesděluj je ani kamarádovi
- Nedávej nikomu své osobní údaje, adresu ani telefon. Nevíš, kdo se skrývá za monitorem
- Nevěř každé informaci, kterou na internetu získáš
- Seznam se s pravidly chatu či diskuse, ať víš, co je zakázáno dělat
- Když se s někým nechceš bavit, nebav se
- Nikdy neodpovídej na neslušné, hrubé nebo vulgární emaily a vzkazy
- Nedomlouvej si schůzku po internetu, aniž bys o tom řekl někomu jinému (nejlépe alespoň jednomu z rodičů)
- Pokud tě nějaký obrázek nebo email šokuje, okamžitě opusť webovou stránku
- Svěř se (nejlépe dospělému), pokud tě stránky vyděsí nebo přivedou do rozpaků
- Nedej šanci virům. Neotvírej přílohu zprávy, která přišla z neznámé adresy.
- Seznam se s riziky, která souvisí s elektronickou komunikací

Příloha č.2

Materiály a náměty pro další vzdělávání učitelů, výukové materiály, podpora pro rodiče

<https://www.jaknainternet.cz/>

<https://www.nebojteseinternetu.cz/>

<https://www.tablexia.cz/cs/>

<https://www.budsafeonline.cz/>

<https://medium.com/> (Pravidla netikety)

<https://blog.linkabezpeci.cz/> co-delat-kdyz-je-vase-dite-obeti-kybersikany/